

Ieskats Uzbekijas parlamenta vēlēšanu norisē un zinātnes dzīvē

Pēc Uzbekijas republikas Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētāja Mirzas-Ulugbeka E. Abdusalomova kunga ielūguma man bija gods politiskā novērotāja statusā kopā ar Latvijas delegātu grupu 19.-22.decembrī piedalīties parlamenta Likumdevējas (apakšpalātas) vēlēšanu norisē. Šis pienākums deva man arī iespēju viesoties Uzbekijas Republikas Zinātņu akadēmijā un tikties ar tās vadītājiem – prezidentu akadēmiķi Šavkatu Salihovu un viceprezidentu akadēmiķi Tahiru Aripova kungiem. Diskusijā tika apspriesti kopīgo pētniecības interešu virzieni, par kuriem abas puses vienojās zinātniski inovatīvās sadarbības memorandā un kurš tuvākajā laikā tiks parakstīts. Abiem notikumiem ir daudz kopīga un neformālā atskaite atspoguļo dažus vērojumus un personiskos kontaktos gūtās atziņas.

Valsts sasniegumi

Uzbekijas zemes dzīles glabā turpat vai visu Mendelejeva tabulā atrodamo elementu krājumus, bet šīs valsts galvenā bagātība ir tās politiskā nācija, kurā valdošā etniskā saskaņa, sociālā harmonija un ekonomiskās labklājības kāpums kopš valstiskās neatkarības atgūšanas 1991. gadā ir sekmējis iedzīvotāju skaita pieaugumu no 22 līdz 31 miljonam. Individuālās sarunās kļuva nepārprotami jūtams, ka šī aptuveni 110 tautības, etniskās grupas un kopienas apvienojošās valsts iekšienē dominē ticība augšupejošai valsts tautsaimnieciskajai attīstībai, izglītībā un inovatīvā zinātnē balstītam tehnoloģiskajam progresam. Astonkārīgs vidējās darba algas pieaugums šajos 24 gados ir panācis iedzīvotāju uzticību tālredzīgai un ilgtermiņā plānotai sabiedrības vadībai un ikviena pilsoņa drošību par šīs augošās un demogrāfiskajā ziņā jaunās valsts izaugsmes perspektīvi. Šajā ziņā Uzbekijas Republikas sasniegumi integrētas sabiedrības veidošanā un tālredzīgā valsts attīstības politikas īstenošanā arī Latvijai ir nopietnu studiju un sekošanas cienīgs piemērs, kā arī vēlams ekonomiskās un arī intelektuālās sadarbības partneris.

Vēlēšanu norise

21. decembris Uzbekijas Republikā bija vēlēšanu diena, kad pie vēlēšanu urnām bija aicināti 20,7 miljoni valsts balsstiesīgo iedzīvotāju. Pāri par 9000 vēlēšanu iecirkņos visā valstī notika triju līmeņu vēlēšanas – vietējo pašvaldību līmenī, reģionālajā un valsts līmenī. Šāds trīspakāpju princips

deva iespēju ar trīskārtēju deputātu kandidātu atlasi konkursa kārtībā nodrošināt kvalitatīvāko pretendentu virzīšanos pa pakāpieniem augšup no pašvaldības līmeņa līdz parlamenta apakšpalātas līmenim, izslēdzot virkni nejaušības motivētu kandidātu nokļūšanu valsts augstākajā politiskās pārstāvniecības institūcijā. Lai nesadrumstalotu elektorātu un neveicinātu sabiedrības apziņas maldināšanu ar marginālu politisko pretendentu parādīšanos politiskajā avanscēnā, Uzbekijas Centrālā vēlēšanu komisija bija pieņēmusi lēmumu par fiksēta skaita – četrus politisko partiju un vienas nevalstiskās organizācijas – Ekoloģiskās kustības – dalību parlamentā. Uz 150 vietām parlamentā pretendēja uzņēmēju veidotā Liberāli demokrātiskā partija, Tautas demokrātiskā partija, Demokrātiskā partija “Nacionālā atdzimšana” un Sociāldemokrātiskā partija “Taisnīgums”, kurā ievērojamu segmentu veido no Uzbekijā aizliegtās PSKP biedriem rekrutētie pārstāvji.

Pēc manām domām vērā ņemams ir nopietnais politisko partiju skaitliskā sastāva kritērijs, saskaņā ar kuru vēlēšanās varēja piedalīties tās partijas, kuru rindas mērāmas nevis ar dažiem desmitiem, bet simtiem tūkstošu biedru un atbalstītāju. Šāds princips pirmkārt, liek partiju vadītājiem un biedriem izvirzīt sabiedrības vairākumam būtiskus un valstiski nozīmīgus mērķus un vienoties par taktiku to sasniegšanai. Otrkārt, lielāks politiskajās partijās iesaistīto pilsoņu skaits ļauj attīstīt politiskā darba iemaņas plašākam dalībnieku lokam, no kura tad arī tiek atlasīti erudītākie no stratēģiski domājošajiem partijas biedriem. Tas veido kadru bāzi gan izpildvaras struktūrām, gan rosina izvirzīties uz nākamo pretendentu kandidātu soliņa perspektīvākajiem politiskajiem līderiem.

Novērojumi vēlēšanu iecirkņos

Atbildīgajā dienā iepazinos ar vēlēšanu norisi trijos iecirkņos. Biju izraudzījies vēlēšanu iecirkni Nr.160 pašā prestižākajā galvaspilsētas rajonā, kur savas balsis atdot par iecerēto izvēli ieradās līdzšinējās valdības un pilsētas politiskās elites pārstāvji. Lai gūtu pilnīgi citādus iespaidus, lūdzu mani aizvest uz nelielu mazpilsētiņu Toitepu, kas vairāk līdzinājās lauku ciematam – pašā kokvilnas lauku vidū un ar ratu vilcējiem ēzeļiem modernu automašīnu plūsmas vidū. Pēc tam nonācām Taškentas priekšpilsētā, kur vietējās skolas telpās uz vēlēšanām nāca tikai noteiktā mikrorajona iedzīvotāji. Patīkami pārsteidza vēlēšanu iecirkņu mierīgais un saskaņotais darba ritms, racionālais iekārtojums, kurā bija padomāts arī par feldšeru punktu, kuru gan dēvēja par “Mātes un bērna istabu”, un kurā skolotāju pieskatīti, kamēr vecāki atradās balsošanas kabīnēs, ar zīmēšanu nodarbojās

mazie bērni. Ar apskaužamu entuziasmu un atbildību par savas valsts attīstību visos manis apmeklētajos vēlēšanu iecirkņos vēlētāji bija steigušies balsot par saviem politiskajiem favorītiem jau no pulksten astoņiem rītā un ap plkst. 12.30 jau apmēram 60-68% vēlētāju bija nobalsojuši. Sarunās ar balsot atnākušajiem iedzīvotājiem atklājās viņu personiskā ieinteresētība un rūpes par savu politisko līderu atbildību un kvalitatīvu darbu sabiedrībai, ievērojot vislielākās lietderības principu. Gribas domāt, ka pēc šāda principa vadās arī visi Uzbekijas republikas politiskie un saimnieciskie vadītāji, jo par to liecina valsts izaugsme.

Vēlēšanu iecirkņos uz vienāda formāta, vienādas krāsas plakātiem varēja iepazīties ar visu partiju kandidātu fotogrāfijām, viņu programmām, izpratni par saviem uzdevumiem un solījumiem. Par racionālu pieeju kvalitatīvu vēlēšanu rezultātu iegūšanai liecināja Centrālās Vēlēšanu komisijas izstrādātais un strikti ievērotais politisko partiju vienlīdzīgas reklāmas kampaņas princips. Tas nepieļauj privāto sponsorējumu politisko partiju reklāmai un izslēdz manipulācijas ar vēlētāju apziņu kāda politiskā grupējuma interesēs. Vienādi garantētais raidlaiks TV un radio, vienādās iespējas sniegt intervijas interneta resursos, laikrakstos un žurnālos ir devis visām partijām vienādas iespējas informēt sabiedrību par saviem uzskatiem un iepazīstināt ar savas darbības uzdevumiem un principiem. Lai neietekmētu vēlētāju domas ar tendenciozu vai neobjektīvu informācijas pasniegumu, Uzbekijā netiek praktizēta partiju kandidātu reitingu tabulu veidošana vai balsošanas sekmju prognozēšana. Zemē, kur šādas metodes līdz šim nav tikušas praktizētas, tas ir ļāvis izvairīties no nevajadzīgām spekulācijām par personāliju vai partiju popularitātes jautājumiem.

Manuprāt, par teicamu vēlēšanu organizāciju liecināja visu vēlētāju reģistrācija īpaši sagatavotos sarakstos, saņemot apzīmogotas biļetenu lapas. Biļetenu skaits katrā iecirknī atbilda reģistrēto vēlētāju skaitam. Manipulācijas ar biļetenu skaitu vai to apmaiņa tiek pilnībā izslēgta. Tos var tikai sabojāt, nepareizi aizpildot vai arī protestējot pret visiem kandidātiem neiemest vēlēšanu urnā. Kā liecināja novērotāji, tādi gadījumi esot ārkārtīgi reti un tas liecina par labu vēlētāju atbildīgajai attieksmei pret šo valstiski svarīgo pasākumu. Pozitīvi ir vērtējama pirmo reizi balsot atnākušo astoņpadsmitgadīgo pilsoņu apsveikšana ar grāmatu veltēm, iecirkņa vadītāja sarunas par vēlēšanu jēgu, nozīmi un atbildību, kas manuprāt veicina gan patriotismu, gan ceļ vēlētāju apzinīguma līmeni, motivējot viņus atbildīgi piedalīties vēlēšanās arī turpmāk.

Zinātnes panākumi Uzbekijā un sadarbība ar Latviju

Tā kā visas Uzbekijas apmeklējuma dienas mani pavadīja izglītības ministra vietnieks Dr. Botirs Usmanova kungs, kurš pēc izglītības ir augstas klases aviācijas inženieris un savā darbības amplitūdā ir strādājis gan Vācijā, gan Indijā, Dienvidkorejā un vairākās citās pasaules valstīs, tad par informācijas precizitāti un atbildības pakāpi man sniegtajās atbildēs nevarēja būt ne mazāko šaubu, ka tās atspoguļo ne tikai valdības oficiālo viedokli, bet arī raksturo valstī sasniegtos un vēl tikai plānotos mērķus. Patīkami bija nokļūt Nacionālā Mākslas un dizaina institūta rektora Hasana Aminova viesmīlības lokā, vēl jo vairāk uzzinot par šī institūta sekmīgu sadarbību ar Latvijas Mākslas akadēmiju. Tomēr zinātnisko kontaktu uzņemšanas augstākais punkts bija viesošānās Uzbekijas Zinātņu akadēmijā un tikšanās ar tās vadītājiem – prezidentu un viceprezidentu, kuri abi ir ķīmiķi ar lielu pieredzi un ievērojamiem sasniegumiem zinātnē.

Abpusēji ieinteresētā sarunā tika pārrunātas dažādu Uzbekijas zinātņu nozaru pārstāvju ievērojamākie sasniegumi un apspriesti iespējamās sadarbības virzieni. Saskaņas punkti tika atrasti gēnu inženierijas laukā, kur Uzbekijas kolēģiem ir izcilas sekmes kokvilnas šķiedras īpašību attīstīšanā, piedāvājot savu pieredzi arī Latvijas lauksaimniecībā izmantojamo augu šķirņu uzlabošanai. Šajā zinātnes sektorā par perspektīviem tika atzīta informācijas apmaiņa bioinformātikas un augu eksperimentālās bioloģijas jomās. Abas puses akcentēja nepieciešamību apvienot pētījumus medicīnas jomā, sadarbojoties imunoloģijas un onkoloģisko problēmu izpētes un ārstēšanas metožu pilnveidē. Latvijas un Uzbekijas zinātniekiem auglīga sadarbība var veidoties saules enerģijas izmantošanā gan alternatīvus enerģijas veidus meklējot, gan testējot un pilnveidojot dažādu materiālu fizikālās īpašības. Latvijas zinātnieku vārdā tika izteikta vēlēšanās kopā ar Uzbekijas Jonu plazmas un lāzeru tehnoloģiju institūtu attīstīt pētījumus nanotehnoloģiju jomā, un Uzbekijas Zinātņu akadēmijas vadītāji pauda savu piekrišanu šādai kooperācijai.

Uzbekijas Zinātņu akadēmijas prezidents akadēmiķis Šavkats Salihovs apliecināja dabaszinātņu institūtu ciešo sadarbību ar rūpniecību un pēdējos gados valdības īpaši veicināto ceļu uz inovatīvu inženiertehnisko zinātņu atklājumu ieviešanu ražošanā. Šim nolūkam kalpo četri lielas kapacitātes tehnoloģiskie parki, kas ar pārliecinošu politisko atbalstu un ievērojamu valsts finansējumu ir projektēti jau 2012. gadā, uzcelti 2013. gadā, un,

sastādot to specifikāciju atbilstoši radniecisku nozaru vajadzībām, 2014. gadā aprīkoti ar visjaunākajām tehnoloģiskajām iekārtām, lai ar nākamo gadu sāktu pilnvērtīgu darbu inovatīvu zinātnisko izstrādņu radīšanā. Tik mērķtiecīgs ekonomikas pavērsiens uz peļņas spējīgu zinātņu nozaru komercializāciju ir iespējams tāpēc, ka nozaru un valsts ekonomisko politiku attīsta premjerministra un ministru vietnieku līmenī piesaistīti zinātnieki un pieredzējuši zinātnes administratori. Par strauji augošās valsts progresīvo zinātnes politiku liecina arī lielās investīcijas vispārīzglītojošo skolu un augstskolu modernizācijā un laikmetīga tehniskā nodrošinājuma iepirkumā. Atbilstoši spējām un interesēm diversificēta obligātā vidējā izglītība pēc pamatskolas beigšanas ļauj katram skolēnam atrast savu individuālo vietu valsts izglītības sistēmā un arī darba tirgū.

Pēc iespējamo Latvijas Zinātņu akadēmijas un Uzbekijas Zinātņu akadēmijas sadarbības virzienu un principu apspriešanas kopīgi iecerētā memoranda projektā, abas puses vienojās, ka tuvākajā laikā šis inovatīvās zinātnes nozaru institūtu un pētnieku grupu sadarbības dokuments tiks precizēts un sagatavots parakstīšanai. Pelnītu optimismu rada iegūtā intereses pilnā attieksme abu valstu Zinātņu akadēmiju starpā, kas ir uzskatāma par labvēlības zīmi nekavējošas un abpusēji izdevīgas sadarbības uzsākšanai.

Prof., Dr. habil. art., akadēmiķis Ojārs Spārītis, Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents